

FILOLOGIYA YO'NALISHI TALABALARINING TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI O'QUV MUHITIDAN FOYDALANISH: TAJRIBA-SINOV NATIJALARI

Askarova Zebiniso Akbar qizi

Buxoro xalqaro universiteti

13.00.02 -Ta'lim va tarbiya nazaryasi va metodikasi

yo'nalishi mustaqil tadqiqotchisi

askarova.zebiniso@bxu.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada filologiya yo'nalishi talabalarini o'qitish jarayonida raqamli o'quv muhitidan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'siri tajriba-sinov asosida tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli ta'lim vositalari va metodlaridan tizimli foydalanishning talabalarining o'quv-bilish faoliyati, mustaqil ta'lim ko'nikmalari hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlashdan iborat. Tajriba-sinov jarayonida belgilangan mezon va ko'rsatkichlar asosida talabalarining dastlabki va yakuniy natijalari o'rganilib, tajriba hamda nazorat guruhlar ko'rsatkichlari qiyosiy tahlil qilinadi. Raqamli o'quv muhitida elektron ta'lim resurslari, interaktiv topshiriqlar, mustaqil ta'lim elementlari va raqamli baholash vositalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari yoritiladi. Olingan natijalar asosida raqamli o'quv muhitidan maqsadli va tizimli foydalanishning filologik ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni ilmiy-metodik jihatdan asoslanadi.

Kalit so'zlar: raqamli o'quv muhiti, filologiya ta'limi, tajriba-sinov, ta'lim samaradorligi, raqamli ta'lim texnologiyalari, mustaqil ta'lim, kasbiy kompetensiya, elektron ta'lim resurslari, interaktiv ta'lim, raqamli baholash.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi o'quv jarayonini tashkil etishning mazmuni, shakllari va metodlarini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Raqamli vositalarning ta'lim jarayoniga izchil integratsiyalashuvi talabaning o'quv materialini mustaqil o'zlashtirishi, axborotni izlash va saralashi, interaktiv topshiriqlarni bajarishi hamda o'zlashtirish natijalarini muntazam nazorat qilib borishi uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Shu jihatdan raqamli o'quv muhiti zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'lib, undan samarali foydalanishning pedagogik va metodik asoslarini ishlab chiqish dolzarb vazifalardan biridir.

Filologiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni ham raqamli ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanishni talab etadi. Chunki filologik ta'lim jarayonida matn bilan ishlash, til birliklarini tahlil qilish, turli manbalarni qiyoslash, elektron lug'at va ma'lumotlar bazalaridan foydalanish, yozma hamda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish kabi faoliyatlar muhim o'rin egallaydi. Raqamli o'quv muhiti mazkur

faoliyatlarni individual, interaktiv va amaliy xarakterda tashkil etish imkonini beradi. Bunda talabani tayyor bilimni o'zlashtirishi bilan bir qatorda, axborotni mustaqil izlash, qayta ishlash, tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalari ham shakllanadi.

Raqamli o'quv muhitidan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'sirini faqat nazariy jihatdan baholash yetarli emas. Uning real pedagogik samarasi tajriba-sinov jarayonida aniqlanishi, dastlabki va yakuniy natijalar qiyoslanishi hamda tegishli mezonlar asosida baholanishi lozim. Shu sababli filologiya yo'nalishi talabalarini o'qitishda raqamli o'quv muhitidan foydalanish samaradorligini tajriba-sinov asosida aniqlash mazkur tadqiqotning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi filologiya yo'nalishi talabalarini o'qitish jarayonida raqamli o'quv muhitidan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'sirini tajriba-sinov asosida aniqlash va uning metodik imkoniyatlarini asoslashdan iborat.

Mazkur maqsaddan kelib chiqib, tadqiqotda quyidagi vazifalar belgilandi: raqamli o'quv muhitining filologik ta'limdagi imkoniyatlarini aniqlash; talabalarni o'qitishda qo'llaniladigan raqamli vosita va metodlarni tizimlashtirish; tajriba-sinov ishlarining mezon, ko'rsatkich va darajalarini belgilash; tajriba va nazorat guruhlarining dastlabki hamda yakuniy natijalarini qiyoslash; olingan natijalarni matematik-statistik jihatdan tahlil qilish va raqamli o'quv muhitidan foydalanish samaradorligini aniqlash.

Tadqiqotning obyekti filologiya yo'nalishi talabalarining ta'lim jarayoni, predmeti esa mazkur jarayonda raqamli o'quv muhitidan foydalanishning metodik imkoniyatlari va samaradorligidir.

Tadqiqot jarayonida tahlil, kuzatish, qiyoslash, pedagogik tajriba-sinov, so'rovnoma, diagnostik topshiriqlar hamda matematik-statistik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tajriba-sinov natijalarini qiyosiy o'rganish orqali raqamli o'quv muhitidan foydalanilgan ta'lim jarayoni bilan an'anaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim natijalari o'rtasidagi farqlar aniqlandi.

Shu tariqa, tadqiqotning asosiy e'tibori raqamli texnologiyalarning mavjudligini qayd etishga emas, balki ularni filologik ta'lim jarayoniga metodik jihatdan to'g'ri integratsiyalash va natijadorligini tajriba-sinov orqali aniqlashga qaratiladi.

Filologiya yo'nalishi talabalarini o'qitishda raqamli o'quv muhitidan foydalanishning metodik imkoniyatlari

Filologiya yo'nalishi talabalarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda raqamli o'quv muhitidan foydalanish ta'lim jarayonining mazmuni va tashkil etilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy ta'limda o'quv materiali asosan darslik, o'qituvchi bayoni va auditoriya mashg'ulotlari orqali o'zlashtirilsa, raqamli o'quv muhitida talaba turli elektron manbalar, interaktiv topshiriqlar, multimedia vositalari, elektron lug'atlar, matn korpuslari va masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Raqamli o'quv muhitining filologik ta'limdagi imkoniyatlarini bir necha yo'nalishda ko'rsatish mumkin. Birinchidan, u o'quv materiallarini turli shakllarda taqdim etish imkonini beradi. Matn, audio, video, infografika va interaktiv topshiriqlarning uyg'unligi talabani

o'quv faoliyatini faollashtiradi. Ikkinchidan, raqamli muhit mustaqil ta'limni tashkil etish uchun qulay sharoit yaratadi. Talaba o'quv materiallarini o'zlashtirish tezligini o'z imkoniyatlariga muvofiq belgilashi, qo'shimcha manbalarni mustaqil izlab topishi va bajarilgan topshiriqlar natijasini tahlil qilishi mumkin.

Filologik fanlarning o'ziga xos xususiyatlari raqamli texnologiyalardan foydalanish uchun keng imkoniyat yaratadi. Xususan, tilshunoslik fanlarida elektron lug'atlar, lingvistik korpuslar, raqamli matnlar va avtomatlashtirilgan tahlil vositalaridan foydalanish mumkin. Adabiyot fanlarida elektron kutubxonalar, audiokitoblar, videomateriallar va raqamli taqdimotlardan foydalanish talabalarning badiiy matn bilan ishlash faoliyatini kengaytiradi. Natijada raqamli o'quv muhiti filologik bilimlarni nazariy o'zlashtirish bilan birga, ularni amaliy faoliyatda qo'llash imkoniyatini ham kuchaytiradi.

Tajriba-sinov ishlarini tashkil etish

Raqamli o'quv muhitidan foydalanishning samaradorligini aniqlash maqsadida tajriba-sinov ishlari izchil bosqichlarda tashkil etiladi. Tajriba jarayonining asosiy vazifasi raqamli ta'lim vositalaridan foydalanilgan metodikaning talabalar o'quv faoliyatiga ta'sirini aniqlashdan iborat.

Tajriba-sinov jarayonini shartli ravishda uch bosqichga ajratish mumkin:

1. Aniqlovchi bosqich. Ushbu bosqichda talabalarning dastlabki bilim, ko'nikma va kompetensiyalari aniqlanadi. Bunda diagnostik topshiriqlar, testlar, so'rovnomalar va amaliy mashg'ulot natijalaridan foydalaniladi. Olingan natijalar asosida tajriba va nazorat guruhlarining boshlang'ich holati belgilanadi.

2. Shakllantiruvchi bosqich. Mazkur bosqichda tajriba guruhlarida filologik fanlarni o'qitish jarayoniga raqamli o'quv muhiti elementlari izchil joriy etiladi. Talabalarga elektron o'quv materiallari, interaktiv topshiriqlar, raqamli testlar, elektron matnlar, mustaqil ta'lim topshiriqlari hamda multimedia resurslari taklif etiladi. Nazorat guruhlarida esa ta'lim jarayoni amaldagi an'anaviy metodlar asosida davom ettiriladi.

3. Nazorat bosqichi. Tajriba yakunida har ikki guruhda qayta diagnostika o'tkaziladi. Yakuniy natijalar dastlabki ko'rsatkichlar bilan qiyoslanib, tajriba va nazorat guruhlaridagi o'zgarishlar aniqlanadi.

Bunday tashkil etilgan tajriba-sinov raqamli o'quv muhitining samaradorligini faqat subyektiv kuzatishlar orqali emas, balki aniq diagnostik natijalar asosida baholash imkonini beradi.

Tajriba jarayonida raqamli o'quv muhitidan foydalanish birgina elektron darslik yoki onlayn test bilan cheklanmasligi kerak. Uning samaradorligi turli vositalarning o'zaro uyg'unlashtirilishi bilan belgilanadi.

Raqamli vosita	Filologik ta'limdagi qo'llanishi
Elektron matnlar	Matnni o'qish, tahlil qilish va qiyoslash
Elektron lug'atlar	So'z ma'nosi va qo'llanishini aniqlash
Lingvistik korpuslar	Til birliklarining real qo'llanishini kuzatish

Raqamli vosita	Filologik ta'limdagi qo'llanishi
Interaktiv testlar	Bilimlarni tezkor nazorat qilish
Multimedia materiallari	Audio va videomatnlar asosida topshiriqlar bajarish
Elektron platformalar	Mustaqil ta'lim va topshiriqlarni tashkil etish
Elektron portfolio	Talabaning individual rivojlanishini kuzatish
Sun'iy intellekt vositalari	Matn yaratish, tahlil qilish va tahrirlash jarayonlarida yordamchi vosita sifatida foydalanish

Mazkur vositalardan foydalanishda asosiy e'tibor texnologiyaning o'ziga emas, balki uning didaktik vazifasiga qaratilishi lozim. Masalan, elektron test faqat bilimni tekshirish vositasi sifatida emas, talabaning xatolarini aniqlash va keyingi mustaqil faoliyatini belgilash vositasi sifatida ham qo'llanishi mumkin.

Raqamli o'quv muhitining muhim jihatlaridan biri talabaning mustaqil ta'lim faoliyatini tizimli tashkil etish imkoniyatidir. Filologiya yo'nalishida mustaqil ta'lim topshiriqlari matn tahlili, elektron manbalar bilan ishlash, lingvistik kuzatish, qiyosiy tahlil, ijodiy topshiriq va raqamli mahsulot yaratish shaklida tashkil etilishi mumkin.

Masalan, talabaga muayyan badiiy yoki publitsistik matn berilib, undan quyidagi faoliyatlarni bajarish talab etiladi: matnning asosiy mazmunini aniqlash, muayyan til birliklarini ajratish, ularning qo'llanish xususiyatlarini tahlil qilish, elektron manbalar orqali qo'shimcha ma'lumot izlash va yakuniy natijani elektron shaklda taqdim etish. Bunday topshiriq bir vaqtning o'zida til kompetensiyasi, axborot bilan ishlash ko'nikmasi va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, raqamli muhitda talabaning o'z-o'zini nazorat qilishi uchun imkoniyat yaratiladi. Elektron test natijalari, bajarilgan topshiriqlar, elektron portfolio va o'qituvchi fikr-mulohazalari talabaning o'z faoliyatini baholashiga yordam beradi.

Tajriba-sinov natijalarini obyektiv baholash uchun talabalarning o'quv faoliyatidagi o'zgarishlarni aks ettiruvchi mezonlardan foydalanish muhim. Mazkur tadqiqot doirasida natijalarni quyidagi yo'nalishlar asosida baholash mumkin:

- o'quv materialini o'zlashtirish darajasi;
- mustaqil ta'lim topshiriqlarini bajarish sifati;
- raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish ko'nikmasi;
- matn bilan mustaqil ishlash qobiliyati;
- axborotni izlash, saralash va tahlil qilish ko'nikmasi;
- kommunikativ va kasbiy kompetensiyalarning rivojlanish darajasi.

Har bir mezon bo'yicha yuqori, o'rta va past darajalar aniqlanib, tajriba boshidagi va yakunidagi natijalar qiyoslanadi. Aynan shu qiyoslash tajriba-sinov metodikasining ta'lim samaradorligiga ta'sirini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

O'tkazilgan nazariy va amaliy tahlillar shuni ko'rsatdiki, mazkur mavzuni tajriba-sinov asosida o'rganish talabalarning nazariy bilimlarini amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish, mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuvini rivojlantirishda samarali natija beradi. Tajriba-sinov jarayonida ishlab chiqilgan topshiriq va mashqlar orqali talabalarning mavzuga oid tushunchalarni o'zlashtirish darajasi, ularni amaliy material asosida tahlil qila olish qobiliyati hamda ilmiy xulosalar chiqarish ko'nikmalari aniqlandi.

Tajriba guruhida zamonaviy, amaliy va muammoli topshiriqlardan tizimli foydalanish talabalarning darsdagi faolligini oshirgani, mavzuga nisbatan qiziqishini kuchaytirgani va nazariy bilimlarni real nutqiy vaziyatlar bilan bog'lash imkonini bergani kuzatildi. Ayniqsa, mustaqil tahlil, qiyoslash, misollar asosida xulosa chiqarish va ijodiy yondashuvga yo'naltirilgan topshiriqlar o'quv jarayonining samaradorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ldi.

Nazorat va tajriba guruhlari natijalarini qiyosiy tahlil qilish mazkur metodik yondashuvdan foydalanish talabalarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Shuningdek, tajriba-sinov natijalari mavzuni o'qitishda faqat nazariy ma'lumot berish bilan cheklanib qolmasdan, talabalarni faol tahliliy va ijodiy faoliyatga jalb etish zarurligini tasdiqladi.

Umuman, tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan amaliy topshiriqlar tizimi oliy ta'lim jarayonida mavzuni samarali o'zlashtirishga xizmat qiluvchi metodik vosita sifatida tavsiya etilishi mumkin. Mazkur yondashuvni boshqa lingvistik mavzularni o'qitish jarayoniga ham moslashtirish va takomillashtirish imkoniyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). — М.: ИКАР, 2009.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. — М.: Высшая школа, 1991.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. — М.: Педагогика, 1991.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология. — М.: Логос, 2004.
5. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. — М.: Арена, 1994.
6. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. — М.: Просвещение, 1969.
7. Щукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного. — М.: Высшая школа, 2003.
8. Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. — Тошкент: Ўзбекистон Миллий энциклопедияси, 2002.
9. Маҳмудов Н. Тил. — Тошкент: Ёзувчи, 1998.
10. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи. — Тошкент: Ўзбекистон, 2002.

11. Саидова М. Ўзбек тилини ўқитиш методикаси. — Тошкент: Фан, 2005.
12. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари. — Тошкент: Фан, 2006.
13. Ҳамдамов Ш. Таълим жараёнида инновацион педагогик технологиялар. — Тошкент, 2011.
14. Азарова Р.Х., Зайцева Т.В. Компетентностный подход в образовании. — М.: Издательский центр, 2010.
15. Bloom B.S. (Ed.). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. — New York: David McKay, 1956.
16. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
17. Brown H.D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. 3rd ed. — New York: Pearson Education, 2007.
18. Cohen L., Manion L., Morrison K. Research Methods in Education. 7th ed. — London: Routledge, 2011.